

Позиціонування для співробітництва: Бібліотеки. Школи. Музеї

Нове тисячоліття вже отримало немало визначень, в основному, життєстверджуючого характеру: вік інформації, вік духовності, гуманізму, а ЮНЕСКО оголосило його «Віком освіти». Адже одним із ключових ресурсів для національного розвитку є рівень культури і освіти населення. Поняття освіченості з кожним роком розширюється, включаючи в себе все нові складники: у новому інформаційному суспільстві вимоги до людини зростають. Однак головною залишається читання, яке, за висловлюваннями американських спеціалістів, є ключем до століття інформації. Сьогодні воно має велику вагу в більшості західних країн. На початку 70-х, особливо 80-ті рр., у західних країнах відбувся процес усвідомлення феномену — часткова чи повна втрата значними групами населення навичок читання, низький рівень сприйняття прочитаного, що призводить до негативних соціальних і економічних наслідків. Тому, починаючи з 80-х років, цій проблемі надається особлива увага.

Сьогодні бібліотека для дітей досягла такого рівня, накопичила ресурси, що по праву може стати школою читацької майстерності, лідером у залученні дітей до читання як до духовної діяльності. Адже навчити дітей шукати і знаходити певну інформацію не важко — це технологічна операція. Перетворення читання в засіб, а бібліотеки — в центр інформації знищує духовну складову першого і виховну другого, бо великі духовні скарби, що зберігаються в бібліотеках, заморожуються або реалізуються малими дозами на рівні дайджестів. Роблячи ставку на інформаційну діяльність, ми зрощуємо споживача, а не творця. Розуміння розвиваючої дії читання для молодого покоління, у першу чергу, можливе тільки при одночасній увазі до механізмів розвитку зростаючої людини і до змісту читання, тобто до аналізу виховних можливостей літератури, яка «споживається», а саме до її естетичної природи, ідейно-художнього змісту, тощо. Бібліотекарі, педагоги, батьки намагаються окреслити простір читання дітей, керуючись правом юної особистості на свій вибір, враховуючи об'єктивні закономірності вікового, фізіологічного, психічного формування і розвитку дитини, поступального процесу пізнання нею реальності, її духовного, інтелектуального становлення.

Тому у виховній роботі ми звертаємося до наших національних першоджерел, зокрема, життя, побуту, традицій українських аристократичних родин. На цьому матеріалі намагаємося формувати розуміння дітьми мети, сенсу та цінності життя, морально-етичних основ національного буття, виховувати почуття гордості, національної честі й гідності. Приклади виховання в аристократичних родинах слугують важливим уроком для сучасного «українського виховання», яке однією з нагальних проблем вважає національну. Без національної свідомості, без заглиблення дитини в національні традиції, поза впливом рідної мови годі говорити про національне виховання в широкому розумінні. К. Ушинський визначав націю як сукупність різноманітних ознак душі, розуму і тіла, що проявляється в характері, поведінці, способі мислення, психології, тому він у своїх дослідженнях постійно користувався термінами: «англійське виховання», «німецьке виховання», «французьке виховання» та ін. У поглядах на національну природу виховання видатний педагог дійшов висновку, що у кожного з європейських народів особлива національна система виховання, своя особлива мета і свої особливі засоби її досягнення. Сучасна школа перебуває на «переломному» етапі, коли усталені традиції піддаються змінам. Те, що здавалося беззаперечно добрим 50-років тому, має, з погляду українського вченого-педагога Г. Ващенко, розвиватися, трансформуватися, і у своїй книзі «Виховний ідеал», розмірковуючи про мету виховання, він підкреслює, що треба рахуватися не тільки з традиціями, а й з тими завданнями, які ставить перед нами сучасне і майбутнє.

Розуміючи, що ці висновки педагогічної науки є наріжним каменем виховання, сприяючи творчій самореалізації особистості дитини в процесі читання, дитяча бібліотека та бібліотекарі допомагають дитині визначитися на майбутнє, шукати сенс у житті, духовно і морально розвиватися. У останні десятиліття світ дитинства як складний психосоціокультурний феномен перебуває у центрі уваги соціологів, психологів, фольклористів. Сучасні діти, молодь визнані носіями і творцями субкультури, яка виростає з надр національних традицій і становить певну стадію її розвитку. Діти сьогодні читають не лише за навчальною програмою. За роки незалежності з'явилися такі напрями: україніка, світова художня література у перекладах і оригіналах, твори за оновленою шкільною програмою. Розробляються актуальні теми: «Україна як держава», «Україна — Європа — Світ», «Здоровий спосіб життя», «Безпека життєдіяльності», «Екологія». Ще до початку 90-х років наші бібліотекарі відкрили дітям такі дуже цікаві теми, як «Українські імена в світовій науці, культурі, літературі» та «Кожна дитина приходить в світ з божою іскрою в душі — талантом». У бібліотеці створюються і діють авторські проекти-програми (зокрема для дошкільнят «Мої перші кроки в бібліотеці»), метою яких є підвищення статусу читання у свідомості юних читачів. Проводяться Дні дитячої книги, зустрічі з письменниками, творчі вечори, історичні екскурсії, тощо. Кожен з цих заходів є вартісним і впливає на загальне покращення ситуації, але вплив цей мінімальний, оскільки і конкурси, і презентації, і публікації є самодостатніми й цілісними, проте не є елементами, частинами складнішої картини.

Сьогодні Україні необхідна державна система керівництва дитячим читанням, яка забезпечувала б виховання нової генерації молоді в Україні. Ця система, як ми вже наголошували, має бути заснована на традиціях національної педагогіки і передбачала б всебічний гармонійний розвиток дитини. Позиціонувати місце в цій системі мають дитячі садки, школи, бібліотеки для дітей, музеї, позашкільні дитячі організації, адже усі мають спільну мету, і основна загальна характеристика їх у тому, що вони є суспільними інститутами з підтримки як системи освіти, так і самоосвіти людини. І дуже важливим є те, що вони відіграють значущу роль у збереженні і організації культурної та історичної спадщини суспільства. Саме тому ми поширюємо співробітництво з ними, використовуючи ресурси один одного. Сьогодні в Україні, як і в багатьох країнах світу, відбувається зміцнення партнерських відносин, позиціонування їх по використанню ресурсів і знань, що слугують вихованню та освіті дитини, наприклад, у США — Інститут музейних і бібліотечних служб, у Німеччині — Музейно-педагогічний центр. З метою розвитку нових освітніх програм на базі використання новітніх інформаційних технологій співпраця зі школами, музеями набуває ще більшого значення, тому ми і намагаємося ввійти у мережу ХХІ ст. і стати активним її учасником, бо сьогодні саме вона найбільш ефективно відповідає потребам дитини, що має свободу вибору. Варто сказати й те, що організація доступу до фондів через *World Wide Web* змінила і досі змінює використання матеріалів у бібліотеках, музеях, школах. Принаймні, з точки зору споживача стає все важче провести межу між цими трьома типами

закладів.

Центральна бібліотека ім. Т.Г. Шевченка для дітей, статус якої — науково-дослідний, інформаційний та консультативний центр з питань культурного розвитку дітей м. Києва, більш як 15 років тому започаткувала систему координаційної роботи зі школами. Було підписано ініційовані нами спільні накази Головного управління освіти і науки, Головного управління культури і мистецтв з визначення мікрорайонів бібліотек і шкіл, дитячих установ з метою охоплення дітей читанням, забезпечення системної роботи для створення рівних можливостей у надбанні знань, незалежно від умов проживання, місцезнаходження, використовуючи ресурси державних і шкільних бібліотек. Це передбачало проведення заходів до визначних подій та пам'ятних дат України, світу, презентація нових імен видатних українців, нових літературних проєктів у школах, гімназіях, ліцеях та інших установах. Так, Центральна бібліотека ім. Т.Г. Шевченка для дітей м. Києва, ліцеї № 100, 142, гімназія «Діалог», Інститут історії України, Мала академія Наук України стали засновниками історико-краєзнавчого клубу «Досвіт», метою якого є наукове вивчення питань, які ще не досить досліджені істориками, зокрема, бій під Крутами 1918 р., голодомор в Україні, оборона Києва під час II Світової війни. У клубі було проведено Міжнародну конференцію «Голодомор в Україні 1932-1933 рр.», участь в якій взяли діти з Польщі та Росії. Планується також проведення Міжнародної конференції «Національно-патріотичний рух в Україні під час II Світової війни» (2007 р.). До співпраці також залучаються школи мистецтв, музичні, художні школи, спільно з якими щорічно у бібліотеках міста проводяться конкурси творчості «Київ та кияни очима дітей», участь у яких беруть вихованці мистецьких навчальних закладів, проходять вистави для дітей зі шкіл-інтернатів, працює і літературний театр «Кобзарик». До масових заходів, які проводить бібліотека, також залучаються і юні композитори та виконавці музичної школи ім. Л.М. Ревуцького.

Традиційно у рамках спільної роботи Центральної бібліотеки ім. Т.Г. Шевченка для дітей м. Києва з школами проводяться екскурсії для ознайомлення з бібліотекою, книгою, іншими інформаційними ресурсами, посвячення в читачі; бібліотечно-бібліографічні заняття у рамках факультативу «Інформаційна культура особистості», під час яких читачам-учням прищеплюють навички користування довідково-бібліографічним апаратом бібліотеки (електронна картотека статей, база даних «Шевченкіана», енциклопедії, словники); заходи у рамках Всеукраїнських та загальноміських бібліотечних акцій, конкурсів «Київ — Європейська столиця», «Найкращий читач України», «Моя мала Батьківщина». Так під час проведення Всеукраїнського конкурсу «Моя мала Батьківщина» разом із краєзнавчим гуртком «Дослідник» школи № 102 дітьми було виготовлено книжку-саморобку «Моя мала Батьківщина», яка презентується всім читачам бібліотеки. Читачі-школярі стають учасниками літературно-мистецьких заходів, театралізованих літературних вистав, зустрічей з письменниками, науковцями, мистецтвознавцями, громадськими діячами. Значний інтерес і активність у дітей викликало літературно-музичне свято «Іван Франко, мов дух стихії, що творить в нас і серед нас» учнів 8-х класів ліцею № 142 і літературне свято до Дня української мови та писемності «Без мови немає країни — мову, як матір любіть», учасниками якого були учні 5-х класів школи № 102 тощо. Інформація, необхідна вчителю, батькам системно надається у бібліотечному центрі «Інформаційний простір дружній до дитини».

Київ — столиця європейської держави, мегаполіс з розвиненою структурою мистецьких закладів, зокрема і музеїв, які у своїй більшості зосереджені в столиці. Працівники цих установ, розвиваючи партнерські зв'язки з нами, надають свої ресурси дітям, вчителям і тим самим дбають про створення цілісної системи впливу на духовний, інтелектуальний розвиток молодих киян. Значний вплив на користувачів має наочність, тематичні експозиції. Для цього влаштовуються зустрічі з науковцями Державного музею книги та друкарства України. Так, на занятті «Історія книги» в бібліотеці від працівника музею Парійської Л.П. діти дізналися про перші алфавіти, цікаві факти створення перших книг, переглянули фотографії, закріпивши ці знання під час екскурсій до музею. Щороку, відзначаючи «Шевченківський березень» — традиційний цикл заходів до дня народження Т.Г. Шевченка, у бібліотеці проводяться заочні подорожі музеєм Т.Г. Шевченка «Дитячі роки Т.Г. Шевченка» (Давидовська Л.В.), читачі слухають доповіді «Кобзар у роки II Світової війни» та «Шевченко і діти» (Дворніченко Т.П.), які сприяють зародженню у дитячих душах високих почуттів до Батьківщини, до її історії, спонукають більше дізнатися про славетного сина українського народу. Реалізація цільової комплексної програми «Кобзар у Вашому домі» передбачає мистецький вернісаж «Любов і шана вічна Кобзареві ...», «Земля, яку сходить Тарас ...» (з Державним музеєм літератури), етнографічне свято «Тарасова світлиця» (з Державним музеєм Т.Г. Шевченка), заочну подорож «Скарби Шевченкового дому» Державним музеєм Т.Г. Шевченка, конкурс дитячих книжок «Тарасовими шляхами», наслідком якого стала збірка поезій, оповідань дітей «Тарасовими шляхами», яку видано Центральною бібліотекою ім. Т.Г. Шевченка для дітей м. Києва. Саморобна книжка стала переможницею Всеукраїнського конкурсу дитячих творів за цією ж темою.

Це лише деякі приклади. А по суті вся ця робота позиціонується нами як програма «Бібліотека. Школа. Музей: спілкування на користь майбутнього», метою і результатом якої є надання пріоритету освітнім, виховним напрямам роботи; об'єднання потенціалу бібліотеки, школи, дошкільних установ, музею спільними зусиллями для поглиблення інтересів дітей до навчання та розширення кола читання, сприяння педагогам, вихователям у ефективності роботи серед учнів; удосконалення форм і методів обслуговування користувачів на допомогу освіті і самоосвіті; формування інформаційної культури дітей, вчителів, бібліотекарів.

Щоб осмислити свою нову місію і виправдати очікування користувача, бібліотекар повинен орієнтуватися у просторі сучасного суспільства. Він має ще й постійно вчитися, і особлива роль тут належить ДАПККК Міністерства культури і туризму, Національній бібліотеці України для дітей. Зокрема, важливим є процес безперервного вивчення новітніх ідей, напрямів діяльності кожного з партнерів, адже спільна робота вимагає спільних дій, збагачення суміжними знаннями. Сьогодні є на часі створення Всеукраїнської програми спільних скоординованих заходів з використання ресурсів бібліотек, музеїв, шкіл для цілісної системи виховання дітей в Україні, яку слід розробляти на найвищому рівні. Авторами та виконавцями її мають бути і комітет з питань культури і духовності Верховної Ради України, і Міністерство освіти і науки, і Міністерство культури і туризму, і Міністерство фінансів, і Національна Рада з телебачення та радіомовлення, і творчі, громадські організації, асоціації. Ця Програма повинна втілюватися у сфері забезпечення рівного доступу до знань в усіх регіонах України. І тут надзвичайно важливим є увага Президента України В.А. Ющенка, членів його родини до цих питань, зокрема участь у відкритті Дитячого книжкового ярмарку, його привітання переможців Всеукраїнського конкурсу «Найкращий читач України 2007».

Якщо говорити про нову національну літературу, то варто оголосити регіональні та Всеукраїнські конкурси на твори для дітей, провести конкурси ілюстраторів, здійснити рейтингові опитування («Діти обирають улюблену книгу», «Улюблений герой»), щорічно проводити Всеукраїнський читачський конкурс для підлітків (уже здійснюється бібліотеками України спільно з Львівським книжковим форумом), проводити фестивалі дитячих ілюстрацій і, насамкінець, змінити

шкільну програму з літератури, включаючи туди більше сучасних творів, у тому числі і молодих літераторів. І тоді бібліотеки, школи, музеї як виховні соціальні інститути, що мають можливість отримувати зворотній зв'язок з особистістю, яким належить виявляти, відкривати, використовувати, приводити в дію надбані пласти культури, стануть і центрами психологічної підтримки, інтелектуального розвитку та захисту дитинства.